

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน ที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จะเข้าโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา จากการศึกษา เอกสาร บทความ ตลอดจนรายงานการวิจัยต่าง ๆ พบว่า การวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการมัธยมศึกษาและปัญหาการจัดการศึกษา
2. ความต้องการของชุมชนและแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของการมัธยมศึกษาและปัญหาการจัดการศึกษา

ความเป็นมาของการมัธยมศึกษา

คณะอนุกรรมการดำเนินการวิจัย เรื่อง ประสิทธิภาพของการมัธยมศึกษา ได้ทำการค้นคว้า รวบรวม และเรียบเรียง ประวัติความเป็นมาของการมัธยมศึกษา เอาไว้โดยสังเขปดังนี้ มัธยมศึกษาเริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกในประวัติการศึกษาไทยในร่างโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) ร่างขึ้น หล่อดาวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ได้จัดการศึกษาเป็นสองประเภท คือ การเล่าเรียนสามัญและการเล่าเรียนพิเศษ

การเล่าเรียนสามัญแบ่งลำดับชั้นเป็น

1. การเล่าเรียนเบื้องต้นแรก (มูลศึกษา)
2. การเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา)
3. การเล่าเรียนเบื้องต้นกลาง (มัธยมศึกษา)
4. การเล่าเรียนเบื้องต้นสูง (อุดมศึกษา)

การเล่าเรียนเบื้องต้นหรือมัธยมศึกษา ใต้นำหนดเวลาเรียน 4 ปี อายุของผู้เรียนตั้งแต่ 14 ปี ถึง 17 ปี

ต่อมาใน พ.ศ. 2445 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา

สามัญศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ประถมศึกษา เป็นประโยค 1 ชั้นต้น ผู้เรียนจะต้องมีอายุไม่เกิน

12 ปี

2. มัธยมศึกษา เป็นประโยค 2 ชั้นกลาง ผู้เรียนจะต้องมีอายุไม่เกิน

15 ปี

3. อุดมศึกษา เป็นประโยค 3 ชั้นสูง ผู้เรียนจะต้องมีอายุไม่เกิน 40 ปี

โรงเรียนมัธยมศึกษาในสมัยนั้นมีแต่ในกรุงเทพฯ คือ โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนสายสวัสดิ์ โรงเรียนราชบุรณะ และโรงเรียนเบญจมบพิตร

ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2456 และ พ.ศ. 2464 ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีเวลาเรียน 8 ปี คือ มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 2 ปี

เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 แล้ว จึงได้กำหนดแผนการศึกษาชั้นใหม่ และประกาศใช้ในปีเดียวกันนั้นเอง โดยตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ได้แบ่งการมัธยมศึกษาออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนต้นกับตอนปลาย ใข้เวลาเรียนตอนละ 4 ปี ผู้ที่เรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้นปกติก็เข้าเรียนมัธยมวิสามัญเพื่อเรียนวิชาชีพ แต่ถ้าผู้ใดสามารถเข้าเรียนตลอดถึงชั้นอุดมศึกษาได้ ก็เข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อเตรียมตัวเข้าเรียนวิชาสามัญในมหาวิทยาลัยหรืออุดมศึกษาอื่น ๆ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งเป็น 2 แผนก คือ แผนกอักษรศาสตร์ และแผนกวิทยาศาสตร์ ในชั้น ม.7 - 8

เนื่องจากตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีระยะเวลาในการศึกษา สายสามัญยาวเกินไป นักเรียนต้องเสียเวลาเรียนในสายนี้ถึง 12 ปี (ป.1 - 4 และ ม.1 - 8) และยังคงเข้าเรียนต่อในสายวิสามัญอีก จึงได้มีการปรับปรุงใหม่เป็นแผน การศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมตอนต้น กับ มัธยมตอนปลาย ตอนละ 3 ปี ส่วนผู้ที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา ต้องเรียน เตรียมอุดมศึกษาต่ออีก 2 ปี ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจัดขึ้นเอง

ครั้นถึง พ.ศ. 2484 กระทรวงศึกษาธิการเห็นว่า นักเรียนที่จบ ม.6 มุ่ง เข้าเรียนเตรียมอุดมศึกษามาก สมควรขยายชั้นเรียนให้ถึงชั้นเตรียมอุดมศึกษา จึงให้มี โรงเรียนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เปิดสอนชั้นเตรียมอุดมศึกษา โดยกระทรวง ศึกษาธิการดำเนินการสอบไล่ชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ 2

ในปี พ.ศ. 2494 ได้มีการประกาศแผนการศึกษาชาติอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งได้มีการ จัดการมัธยมศึกษาออกเป็น 3 สาย คือ มัธยมสามัญศึกษา มัธยมวิสามัญศึกษา และ มัธยมอาชีวศึกษา

มัธยมสามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับไปศึกษาใน ชั้นเตรียมอุดมศึกษาหรืออาชีวศึกษา จัดสอนตั้งแต่มัธยมวิสามัญตอนต้น ปีที่ 1 - 3 และ มัธยมวิสามัญตอนปลาย ปีที่ 5 - 6

มัธยมอาชีวศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาเฉพาะ ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับ ประกอบอาชีพ โดยรับช่วงจากประถมศึกษา มัธยมสามัญ หรือมัธยมวิสามัญ จัดสอนเป็น มัธยมอาชีวศึกษาตอนต้น และตอนปลาย

เมื่อได้มีการปฏิบัติเมื่อ พ.ศ. 2500 แล้ว สภาการศึกษาแห่งชาติได้ร่าง แผนการศึกษาชาติเสนอคณะรัฐมนตรีและประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2503 เรียกว่า "แผน การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503" ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของชาติไป มาก ระดับประถมศึกษาได้เพิ่มจากเดิมเป็น 7 ชั้น ระดับมัธยมศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอน มัธยมตอนต้น แบ่งออกเป็นสายสามัญ 3 ชั้น และสายอาชีพ 1 - 3 ชั้น

หลังจากประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เป็นเวลานานถึง 16 ปี จนสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก คณะ กรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ จึงได้ร่างแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้น และในที่สุด

ได้ประกาศเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ขึ้น โดยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของหลักสูตรจากระบบ 4 : 3 : 3 : 2 (3) เป็นระบบ 6 : 3 : 3 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2521 เป็นต้นไป กล่าวคือ จัดชั้นเรียนเป็นประถมศึกษา 6 ปี (ป.1 - 6) มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (ม.1 - 3) และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (ม.4 - 6) สำหรับหลักสูตรนั้นได้ปรับปรุงเป็นหลักสูตรกว้าง คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ประกาศใช้ในปีการศึกษา 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 และประกาศใช้ในปีการศึกษา 2524 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530)

ปัญหาการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ประสบปัญหามากมายหลายประการ โดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบลประสบปัญหามาก อย่างไรก็ตามปัญหาของการจัดการศึกษาในระดับนี้สามารถจำแนกปัญหาได้ดังนี้

1. ปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษา สามารถจำแนกประเด็นปัญหาได้เป็น 2 ประเด็น คือ

- 1.1 ปัญหาความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ปัญหานี้ทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในหลายท้องที่รับเด็กนักเรียนไม่ได้ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในชนบทห่างไกล ดังที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายมารุต บุณนาค (อ้างใน ไพฑูรย์ สินดารัตน์, 2530) ได้กล่าวว่า ปัญหาในเรื่องโอกาสยังมีความเหลื่อมล้ำเมื่อเปรียบเทียบระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ปรากฏว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเพียงร้อยละ 20 เศษที่เข้าเรียนต่อมัธยมศึกษา ในขณะที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงมีโอกาสเรียนต่อถึงร้อยละ 80 ถึง 90 นับเป็นข้อแตกต่างที่เห็นชัดเจน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้วิจยประสิทธิภาพของการมัธยมศึกษา พบว่า เหตุที่โรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลมีนักเรียนน้อย หรือผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนนั้น เหตุผลประการแรก ได้แก่ทัศนคติของผู้ปกครองและตัวนักเรียนเองที่มีต่อโรงเรียน ประการที่สองสภาพเศรษฐกิจของผู้ปกครองต่ำลง ซึ่งโดยมากอยู่ในภาคเกษตรกรรม ผู้ปกครองจึงกล่าวมีความสามารถส่งลูกเข้าเรียนค่อนข้างน้อยลง ประกอบกับในระยะหลังได้มีปัญหาการว่างงานซึ่งกำลังทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะการว่างงาน

ของผู้มีการศึกษาจึงเป็นเหตุให้ทัศนะของผู้ปกครองส่งลูกหลานเข้าเรียนในระดับสูงเพื่อเป็นเจ้านายคนเปลี่ยนไป และคิดว่าเมื่อเรียนตอจบแล้ววางงานน่าจะอยู่ช่วยทำงานในไร่นาจะดีกว่า

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้วยังมีปัญห่อื่น ๆ อีก เช่น โรงเรียนอยู่ไกลต้องใช้เวลาดำเนินทางมาก การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มียานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางและผู้ปกครองเด็กบางส่วนยังมีความเห็นว่าเด็กที่เรียนต่อระดับมัธยมแล้วไม่สามารถช่วยทางบ้านทำไร่นาได้ เพราะค่านิยมของเด็กเปลี่ยนไป

1.2 ปัญหาความเสมอภาคในคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งพบว่าคุณภาพการจัดการศึกษาในส่วนภูมิภาคยังมีความแตกต่างกันมาก ปัญหาความแตกต่างของคุณภาพของสถานศึกษา โดยเฉพาะสถานศึกษาในเมืองและชุมชน โรงเรียนที่มีคุณภาพดีมักอยู่ในเมืองและผู้ที่เข้าศึกษาได้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางการเรียนและฐานะทางเศรษฐกิจดี ส่วนผู้ที่ด้อยกว่าจึงต้องเข้าศึกษาในโรงเรียนที่ด้อยกว่าในคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาในคุณภาพที่แตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

2. ปัญหาการบริหารและการใช้หลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษาเป็นหลักสูตรกว้าง ครูสอนยังไม่เข้าใจความต้องการของหลักสูตร ไม่เข้าใจเรื่องจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและยังติดการสอนแบบเดิม ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาในหลักสูตรกว้างขวางและมีมาก แต่เวลาสำหรับจัดกิจกรรมมีน้อย ปัญหาความรู้หลักสูตร เอกสารประกอบการเรียนไม่เพียงพอ คู่มือครูบางวิชาไม่สะดวกต่อการนำไปใช้ ครูวิชาหมวดอาชีพไม่เพียงพอ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำกว่าความมุ่งหวังของหลักสูตร ปัญหาในเรื่องการจัดแผนการเรียนซึ่งส่วนใหญ่เปิดสอนวิชาเลือกที่เน้นทางด้านวิชาการมากกว่าวิชาชีพ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530)

3. ปัญหางบประมาณ ในเรื่องการขาดแคลนงบประมาณ สมศักดิ์ศรีมาโนชน (2524) กล่าวว่า การเร่งเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับท้องถิ่นหรือตำบลอย่างรวดเร็ว โดยอ้างว่าเป็นความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น แทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาหรือเพิ่มอัตราส่วนมัธยมศึกษาให้สูงขึ้น กลับกลายเป็นการสร้างปัญหาในกรมสามัญศึกษา เพราะงบประมาณในการสร้างอาคารเรียนถาวรและดำเนินการต่าง ๆ

จะได้เพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 10 ซึ่งไม่พอสร้างโรงเรียนให้ไ้มาตรฐานทุกโรงเรียน และ
ยังปรากฏว่าจำนวนนักเรียนที่จะเข้าศึกษากลับลดลงเรื่อย ๆ

นอกจากนั้นการบริหารงบประมาณตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า
ด้วยการบริหารงบประมาณในระดับจังหวัด ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่ เนื่องจากมีขั้นตอน
ในการปฏิบัติงานหลายขั้นตอนในการอนุมัติ เช่น การขอเปลี่ยนแปลงรายการ
งบประมาณ นอกจากจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ยังต้องได้
รับความเห็นชอบจากกรมเจ้าสังกัดและสำนักงบประมาณ บางครั้งสำนักงบประมาณ
ไม่อนุมัติ กรมก็ต้องขอทบทวนหลักการใหม่ หรือกรณีที่กำลังก่อสร้างวงเงินสูงเกินอำนาจ
ผู้ว่าราชการจังหวัด จะต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรี รัฐมนตรีเจ้าสังกัด เป็นต้น
ทำให้เสียเวลา ไม่สามารถใช้จ่ายเงินงบประมาณได้ทันปีงบประมาณ

สุทธิญา นิธิกร (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง
ชาติ, 2526) ได้ศึกษาการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาในระดับต่าง ๆ พบว่า ปัญหา
ทางด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายเกินตัว อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียน การ
จัดสรรงบประมาณ ระบบการคลังเน้นการควบคุมอำนาจส่วนกลางมากเกินไป โนม์เอียง
ให้งบประมาณแก่จังหวัดที่มีเศรษฐกิจดีกว่าจังหวัดที่ด้อย มีปัญหาเรื่องรวบรวมข้อมูล
ไม่เป็นธรรม จัดงบประมาณไม่สัมพันธ์กับจำนวนโรงเรียนมากกว่าค่าเงินถึงผลผลิตรายหัว
ของนักเรียนในจังหวัด ทำให้ขาดความเสมอภาคในระดับจังหวัดอย่างมาก

4. ปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษา องค์การกลางในการบริหาร
งานของกรมสามัญศึกษายังอยู่ที่ส่วนกลาง แม้จะได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสามัญศึกษา
จังหวัดเพื่อทำหน้าที่วางแผนและงานพัฒนาการศึกษาของจังหวัด แต่อำนาจในการ
ตัดสินใจและบริหารงานส่วนใหญ่ยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง ทำให้เกิดความล่าช้าในการบริหาร
งานและการแก้ปัญหา จึงควรที่จะมีการกระจายอำนาจในการบริหารและการจัดการ
ศึกษาไปยังท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

ในบรรดาปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ปัญหาที่กรมสามัญศึกษาจะต้องเร่ง
แก้ไข คือ ปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา โดยกรมสามัญศึกษาจะต้อง
หาวิธีให้เด็กนักเรียนที่จบประถมศึกษาให้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาในเปอร์เซ็นต์ที่สูง
ซึ่งกรมสามัญศึกษาค่าเป็นการแก้ปัญหาโดยจัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
ที่จะไกลดวาทต่อไป

ความต้องการของชุมชนและแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน

คำว่า "ความต้องการ" ได้มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

เลแกนส์ (Legans, 1964) กล่าวว่า กล่าวว่า "ความต้องการ" คือ ความแตกต่างกันระหว่างสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสภาพที่จะให้เป็นในอนาคต สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น หมายถึง สภาพที่เป็นจริง และสภาพที่จะให้เป็นในอนาคต หมายถึง สภาพที่พึงประสงค์ ดังนั้นความต้องการคือช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ความต้องการจะให้เป็นในอนาคต

บอยล์ และ เจมส์ (Boyle and James, 1970) ได้ให้คำจำกัดความของความต้องการว่า คือ สภาพที่ปรากฏระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่กับสิ่งที่จะให้เป็นไป

สรุปแล้ว ความต้องการ หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกับสภาพที่จะให้เป็นในอนาคต

คำว่า "ชุมชน" ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Irwin T. Sanders (1958) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน มีการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยมีการติดต่อสัมพันธ์กันใกล้ชิดควม มีบริการต่าง ๆ ร่วมกัน มีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน

Carter V. Good (1959) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ชุมชน" ไว้ว่า ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนที่มีพื้นฐานของความสนใจร่วมกัน อาจรวมกลุ่มกันอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรืออยู่กระจัดกระจายกันคนละพื้นที่ก็ได้

Looms และ Beegle (อ้างใน พิสิฐ พิษณานนท์, 2530) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชนคือระบบของสังคม ซึ่งประกอบด้วยคนที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และสมาชิกของสังคมนั้นปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละวัน

ที่จำเป็นเพื่อบรรลุความต้องการพื้นฐานของเขา

จากความหมายของชุมชนข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสนใจและแนวปฏิบัติคล้ายคลึงกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

จากความหมายของความต้องการและชุมชนตามที่กล่าวแล้ว อาจสรุปได้ว่า ความต้องการของชุมชน หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันกับสภาพที่จะให้เป็นในอนาคตของกลุ่มมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสนใจตลอดจนแนวปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน

คัมส์ (Coombs, 1974) ได้กล่าวถึง ความต้องการด้านการศึกษาของปัจเจกชน ดังนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานและเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น การเรียนรู้หนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คณิตเลขได้ ฯ
2. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น เช่น ความรู้พื้นฐาน ทักษะ และทัศนคติขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ได้แก่ เรื่องสุขภาพอนามัย โภชนาการ การจัดการบ้าน การเลี้ยงและดูแลเด็ก ฯ
3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชนที่อยู่อาศัย เช่น ความรู้เกี่ยวกับสถาบัน การปกครองท้องถิ่น การสหกรณ์ โครงการพัฒนาชุมชน ฯ
4. การศึกษาด้านอาชีพ เช่น ความรู้และทักษะเฉพาะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

เมื่อกล่าวถึงการศึกษาแต่ละคนก็จะมี การรับรู้ที่ต่างกันออกไปตามประสบการณ์ของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ทุกสังคมยอมรับถึงความสำคัญของการศึกษา โดยถือว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาคน อันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นเครื่องกำหนดระดับความเจริญของสังคมและประเทศชาติ การศึกษาเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและตลอดชีวิตของมนุษย์ มิใช่หมายถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นแต่เฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

เท่านั้น (ประชุม นิคมานนท์, 2522)

การศึกษาชุมชนเป็นแนวความคิดหนึ่งในการจัดการศึกษา โดยถือว่าการศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนทุกคน และถือว่าสังคมจะต้องมีส่วน และสามารถเกี่ยวข้องกับกระบวนการศึกษา ดังนั้นถ้ายอมรับว่าโรงเรียนเป็นของชุมชน โรงเรียนจะต้องพิจารณาว่า โรงเรียนสามารถสนองหรือให้บริการแก่คนในชุมชน ได้หรือไม่ การจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน โรงเรียนจะต้องพิจารณาส่งต่อไป

1. การนำทรัพยากรและความสามารถของคนในชุมชนมาใช้
 2. การนำเอาวัสดุและอุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ของการศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้มากขึ้น
 3. การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการหาโอกาสเพิ่มพูนความรู้สำหรับสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่มอายุ
 4. ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 5. การประสานงานและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ
 6. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องในการตัดสินใจในการพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาชุมชนให้มากยิ่งขึ้น
- (สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์, 2525)

ในส่วนของโรงเรียนนั้นมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาโดยตรง ในชุมชนชนบท จะพบว่าประชาชนได้รับการศึกษาค่ำ และผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นจึงเกิดสภาพสังคมที่ค่อยพัฒนาปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป สภาพการณ์นี้ถือว่าจะต้องเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่ต้องจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขสภาพที่ค่อยพัฒนาให้ลดน้อยหรือหมดไป โดยพยายามให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาชีวิตได้โดยให้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยิ่งไปกว่านั้นโรงเรียนจะต้องบริการชุมชนด้วย ดังที่กรมสามัญศึกษา (2526) ได้กำหนดหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 3 ประการ คือ สอนนักเรียน สอนประชาชน และบริการชุมชน และแนวคิดดังกล่าวพอประมวลเป็นหลักการของโรงเรียนชุมชนได้ดังนี้

1. การให้การศึกษาแก่ประชาชน เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคคล เพื่อนำไปพัฒนาชุมชน

2. โรงเรียนชุมชนเป็นสถาบันที่ส่งเสริมแนวคิดของการให้การศึกษาแก่ชุมชน

3. การเป็นโรงเรียนชุมชน โรงเรียนควรจะ

3.1 มีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

3.2 จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้เกิดคุณภาพ

3.3 จัดทรัพยากรของโรงเรียนให้สามารถบริการแก่นักเรียนและประชาชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.4 จัดโรงเรียนเพื่อให้บริการการศึกษาในด้านต่าง ๆ แก่เยาวชนและผู้ใหญ่

3.5 จัดโรงเรียนเป็นแหล่งกลางในการศึกษาค้นคว้าของชุมชน

4. โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมซึ่งต้องทำหน้าที่ให้ครอบคลุมไม่เฉพาะเรื่องการเรียนการสอน หากรวมถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม การสร้างและบูรณาการสังคม การแนะนำกระตุ้นเปลี่ยนแปลงให้เกิดนวัตกรรมในโรงเรียนและชุมชน

5. หลักการของโรงเรียนชุมชน สอดคล้องกับปรัชญาของการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ (กรมสามัญศึกษา, 2526)

5.1 ศรีทราในตัวตน เพราะคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง และสภาพแวดล้อม การพัฒนาใด ๆ จะปราศจากผลสำเร็จ ถ้ามองข้ามในเรื่องการพัฒนาคนให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีขีดความสามารถสูงขึ้นไป

5.2 ศรีทราความเสมอภาค ความยุติธรรมของสังคม ขจัดความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำของสังคม

5.3 ขจัดความไม่รู้ ความคือร้อน และการใช้กำหนดบังคับ ความเจริญรุดหน้าเกิดจากการศึกษา การศึกษาช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม

เกียรติวรพร อมาตยกุล (2530) ได้กล่าวถึงการศึกษาชุมชนว่าหมายถึง ขบวนการที่จะช่วยให้กลุ่มคนพึ่งตนเองได้และมีความสุข จุดมุ่งหมายของการให้การศึกษา

ศึกษาชุมชนไม่ต่างไปจากการให้การศึกษารวมคา คือ มุ่งให้คนมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่ตนเองได้ ไม่เป็นภาระของสังคมอื่น และรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลักการสำคัญในการศึกษาชุมชน ก็คือ เราจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเพื่อให้ชุมชนนั้น ๆ สามารถพึ่งตนเองได้และมีความสุข

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2522) กล่าวถึง การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการดำรงชีวิต 4 ประการ คือ

1. สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพระดับพื้นฐาน ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัยที่เหมาะสม เครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น
2. อาชีพและรายได้ ได้แก่ การมีรายได้เพียงพอกับการลงทุนในการผลิต ทั้งที่เป็นรายได้ที่สร้างผลผลิตให้กับสังคม
3. การมีความรู้และทักษะในการครองชีพ ได้แก่ การมีทักษะในการประกอบอาชีพ ความรู้ความเข้าใจในการติดต่อสื่อสาร การศึกษาคำนวณ
4. ภาวะการอนามัยส่วนบุคคล และสิ่งที่อยู่อาศัย ได้แก่ การมีความรู้ในการป้องกันรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว

สุพล วังสินธ์ (2531) ได้กล่าวถึง แนวความคิดในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลทั่วไป ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นสภาพที่จะดำเนินการจัดทำมาตรฐานได้

การจัดการศึกษาจึงเป็นระบบหนึ่งที่รัฐควรให้ความสำคัญ เพราะ การศึกษาจะเป็นระบบที่เชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นกับระบบเศรษฐกิจสังคม และการเมืองของประเทศ การศึกษาเป็นเรื่องของการถ่ายทอดศิลปวิทยา และวัฒนธรรม

ที่จะสร้างสรรค์ประชากรในชาติให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้

การจัดการศึกษาเพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ จะต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลได้พึ่งพาอาศัย และรับประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่
3. เป็นการศึกษาที่มีระบบดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ
4. เป็นการศึกษาที่สามารถสนองความต้องการ และความจำเป็นที่แท้จริงของบุคคล และสังคม
5. เป็นการศึกษาที่สามารถผสมผสานให้เกิดคุณภาพได้ระหว่างการอนุรักษ์ระบบการดำรงชีวิตกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของโลกสากล
6. เป็นการศึกษาที่สร้างเสริมให้บุคคลมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเอง สังคม ได้อย่างมั่นคงถาวร (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา อ่างใน สุพล วังสินธุ์, 2531)

แฮส (Hass, 1974) ได้เสนอแนวทางสำหรับการจัดโครงการการศึกษา ดังนี้

1. โครงการศึกษา ควรจัดประเภทต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งความต้องการของเอกัตบุคคลในชุมชนนั้น ๆ
2. โครงการศึกษา เน้นวิธีการคิดเพื่อให้อุบัติการณ์ประจำวัน
3. กระบวนการจัดโครงการศึกษาจะต้องต่อเนื่อง
4. โครงการจะต้องยืดหยุ่น และเปลี่ยนไปตามความต้องการของท้องถิ่น

ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้น มิใช่เกิดจากผู้ที่ต้องการพัฒนาชุมชน เห็นว่า สิ่งนั้นสิ่งนี้คือความต้องการของชุมชน แต่ควรมีการสำรวจข้อมูลว่าอะไรคือความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพราะถ้าเกิดจากความเข้าใจของผู้ที่ต้องการพัฒนาแล้วย่อมจะเกิดความขัดแย้งกับบุคคลในชุมชนได้ หรืออาจไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควร การพัฒนาเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เริ่มตั้งแต่การศึกษาได้ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ตั้งสมมติฐานถึงเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นรวบรวมข้อมูลของสาเหตุแห่งปัญหา และสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาที่แท้จริงของประชาชนต่อไป ต่อจากนั้นก็สร้างโครงการเพื่อขจัดสาเหตุแห่งปัญหานั้น มีการประเมินโครงการเพื่อหาข้อบกพร่องหาทางแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป ดังนั้นเมื่อจะมีการพัฒนาชุมชนจึงควรดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษา สำรวจข้อมูลเพื่อทราบความต้องการหรือปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น ๆ ของชุมชน
2. จัดลำดับความต้องการของชุมชน
3. สร้างโครงการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาจากสาเหตุที่ได้ทราบมาโดยประชุมวางแผนร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ปฏิบัติตามโครงการที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งประสานงานประชาสัมพันธ์
5. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานและปรับปรุงวิธีดำเนินการเป็นระยะ ๆ

6. สรุปผลการดำเนินงาน (ลวน ชาวหนู, 2529)

สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ (2525) ได้กล่าวถึงข้อมูลขั้นต้นที่ควรสำรวจควรครอบคลุมสิ่งเหล่านี้

1. ที่ตั้งและสภาพของภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น
2. สภาพประชากร กลุ่มชนต่าง ๆ และแนวโน้มประชากร
3. อาชีพและสภาพทางเศรษฐกิจ
4. สภาพการสื่อสาร คมนาคม และการบริการสาธารณสุข
5. การผลิตและการอุตสาหกรรมในท้องถิ่น
6. ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น

7. กระบวนการทางสังคมและกิจกรรมของท้องถิ่นในโอกาสต่าง ๆ
8. ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งโดยทั่วไป และโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
9. ผู้นำชุมชนและบทบาทของประชาชนในส่วนที่สัมพันธ์กับโรงเรียน
10. แหล่งทรัพยากรที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียน

ไพรัตน์ เคะระรินทร์ (อ้างใน สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์, 2525) ได้ให้ความเห็นถึงความต้องการของประชาชนในชนบทไว้หลายประการด้วยกันคือ ความต้องการน้ำดื่ม น้ำใช้ การคมนาคมที่สะดวกทุกฤดูกาล การมีงานทำหลังจากการทำนา การบริการสาธารณสุข บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม การขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในราคาที่เป็นธรรม การปรับปรุงความรู้ในค่านาอาชีพ การให้บุตรหลานได้รับการศึกษาและช่วยพ่อแม่ในการประกอบอาชีพ ซึ่งสรุปปัญหาความต้องการของประชาชนได้ออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและรายได้
2. ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. ปัญหาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ
4. ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาและวัฒนธรรม

จากการศึกษาความต้องการของประชาชนในชนบท พบว่า ความต้องการที่เกิดขึ้นยังเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานและปัญหานี้ก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ได้แก่ ความจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่รับผิดชอบน่าจะได้ศึกษาและดำเนินการอย่างจริงจังในการแก้ปัญหาและช่วยให้ประชาชนบรรลุถึงความต้องการนั้นได้ แต่การพัฒนาที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นจริงจังนั้น มิใช่จะเกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ จากส่วนใดส่วนหนึ่ง จะต้องมียุทธศาสตร์บางประการที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนา กล่าวคือ

1. การพัฒนาชุมชนต้องเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนกับรัฐบาล โดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุน ส่วนประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติ

2. การพัฒนาชุมชนจะต้องมีหลักการให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง
 3. การพัฒนาชุมชนจะต้องมีหลักการกระตุ้นหรือให้การศึกษาแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความคิดริเริ่ม
 4. การพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุ และจิตใจ
 5. การพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยความร่วมมือและประสานงานกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีส่วนในการปฏิบัติงานอยู่ในแหล่งเดียวกัน และมีกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน
 6. การพัฒนาชุมชนต้องทำงานอย่างเป็นกระบวนการ คือ มีขั้นตอนและขั้นตอนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน
 7. การพัฒนาชุมชนต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามแผนที่ได้วางไว้
 8. การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- (สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์, 2525)

กรมสามัญศึกษาได้ตระหนักถึงความผูกพันระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา กับชุมชน เพราะนักเรียนเป็นผลผลิตของโรงเรียนต่าง ๆ กับชุมชน ความเจริญก้าวหน้า และคุณภาพของโรงเรียนจะเป็นครุชนวิวัฒนาการของชุมชน จึงได้กำหนดแนวทางการประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา กับชุมชน โดยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ในเอกสารการสัมมนาทางวิชาการในเรื่องการมัธยมศึกษา กับสังคมไทยในอนาคตไว้ดังนี้

1. โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดตั้งองค์กรหรือคณะกรรมการประกอบด้วยบุคลากรของโรงเรียนและชุมชนเป็นที่ปรึกษาในการบริหารและดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน
2. ระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น ไร่แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ตลอดจนพัฒนาหลักสูตร เพื่อเร่งรัดคุณภาพผลผลิตทางการศึกษาอันจะเป็นการสร้างศรัทธาแก่ชุมชน

3. โรงเรียนและชุมชนควรประสานงานในด้านการจัดกิจกรรมที่พัฒนาท้องถิ่นให้เอื้ออำนวยต่อการบริหารด้านวิชาการ วิชาชีพ และสุขภาพอนามัย แก่คนในชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นและฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ตลอดจนวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของไทย
5. จัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งบริการด้านวิชาการ ข่าวสารแก่ชุมชนและเปิดโรงเรียนให้ชุมชนได้ใช้อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่นำไปสู่การพัฒนาทางกายและจิตใจของบุคคลในชุมชน
6. โรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้เยาวชนในชุมชนอย่างทั่วถึง และจัดการศึกษาแก่บุคคลทั่วไป
7. สนับสนุนบุคลากรในโรงเรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น
8. โรงเรียนควรเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า พัฒนาและเผยแพร่เทคโนโลยี ตลอดจนอาชีพใหม่ ๆ ให้กับชุมชน (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2529)

จากแนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา จะเห็นว่า กรมสามัญศึกษามีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนโดยใช้โรงเรียนมัธยมศึกษา ในชุมชนนั้น ๆ เป็นผู้ปฏิบัติงานในส่วนที่รับผิดชอบและเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท จึงได้วางกรอบโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชนบทของโรงเรียนดังนี้ (กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา, 2528)

1. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ
 - 1.1 โครงการส่งเสริมการจัดสหกรณ์โรงเรียน
 - 1.2 โครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน
 - 1.3 โครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ

1.4 โครงการร่วมมือกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการแก่นักเรียนและประชาชน

1.5 โครงการจัดชุมนุมเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย

2. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชนบท

2.1 โครงการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.2 โครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสาธารณสุขสมบัติของ

ท้องถิ่น

2.3 โครงการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.4 โครงการร่วมมือประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่น เพื่อเผยแพร่ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมชนบท

3. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาการปกครองระบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และความมั่นคงของชาติ

3.1 โครงการจัดตั้งกรรมการนักเรียนของโรงเรียน

3.2 โครงการส่งเสริมการจัดตั้งสมาคมหรือชมรมต่าง ๆ ของ

โรงเรียน

3.3 โครงการจัดกลุ่มนักเรียนตามที่อยู่อาศัย เพื่อประสานงานกับ

ชุมชน

3.4 โครงการร่วมมือและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่น เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน

4. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนากีฬา นันทนาการและพลานามัย

4.1 โครงการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนในโรงเรียน

4.2 โครงการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นเพื่อส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ

ของท้องถิ่น

4.3 โครงการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นเพื่อส่งเสริมสุขภาพและพลานามัยของประชาชนในท้องถิ่น

4.4 โครงการรณรงค์เพื่อป้องกันการไ้ชยาในทางที่ผิด

4.5 โครงการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางกีฬาชุมชนและสถานที่

พักผ่อนหย่อนใจ

5. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาศาสนาและศีลธรรม

5.1 โครงการอบรมพุทธศาสนาวันอาทิตย์

5.2 โครงการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมทางศาสนาของชุมชน

5.3 โครงการยกย่องส่งเสริมบุคคลที่มีคุณธรรมของท้องถิ่น

5.4 โครงการร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมอันสำคัญทางศาสนา

6. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ส่งเสริมประวัติศาสตร์ ศิลป

วัฒนธรรม

6.1 โครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

6.2 โครงการส่งเสริมอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของ

ท้องถิ่น

6.3 โครงการนิทรรศการประวัติศาสตร์ของชุมชน

6.4 โครงการร่วมมือกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่น เพื่อเผยแพร่ความรู้

ด้านพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

7. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต

7.1 โครงการกระเป่าหนังสือสู่ประตูบ้าน

7.2 โครงการจัดห้องสมุดโรงเรียนเพื่อประชาชน

7.3 โครงการนำข่าวสารเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และความรู้แก่

ชุมชน

7.4 โครงการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดตั้งที่อ่านหนังสือ

หรือห้องสมุดบริการประชาชนในท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2518) ได้กล่าวถึงความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาว่า ความเสมอภาคทางการศึกษาหมายถึงรวมถึงหลัก 2 ประการ คือ ความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน และโอกาสที่จะพัฒนาทักษะ และความสามารถทางสติปัญญาของเด็กทุกคน โดยไม่คำนึงถึงภูมิฐานะหรือสภาพแวดล้อมที่บ้าน คำว่า ความเสมอภาค ในที่นี้มิได้หมายความว่าทุกคนควรจะได้รับการศึกษาและมีอาชีพในระดับเดียวกันหมด แต่หมายความว่า ทุกคนควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกัน ในอันที่จะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างดีที่สุดเท่าที่ความสามารถของตนจะอำนวย และมีโอกาสที่จะได้รับความเสมอภาค ทั้งกล่าว ความเสมอภาคนี้เองที่เราควรส่งเสริม และกระจายออกไปให้ทั่วถึง

จากการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2517) ได้จำแนกโอกาสทางการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. โอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนอย่างเสมอภาคกัน
2. โอกาสที่จะได้พัฒนาสมรรถภาพสูงสุดของผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจของเด็กแต่ละคน นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2524) ยังกล่าวถึงการจัดส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษามีความหมาย 3 ประการ คือ

- (1) โอกาสในการเข้าศึกษา
- (2) โอกาสในการได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา
- (3) ค่าใช้จ่ายของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและของรัฐ

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษามีได้หมายความว่า ทุกคนจะได้รับการศึกษาเท่า ๆ กัน แต่หมายความว่า ถ้าเรียนในระดับใดระดับหนึ่งแล้ว ทุกคนจะมีโอกาสได้อย่างดีที่สุดในสมรรถภาพสูงสุดของแต่ละคน ความเสมอภาคทางการศึกษาต้องสอนในสิ่งที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและความถนัดของแต่ละคน

ความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องจัดให้กับประชากร ทั้งนี้เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้เป็นธรรม และรัฐจะต้องถือเป็นนโยบายสำคัญดังปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาระดับต่าง ๆ ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (2529) ได้ระบุในเรื่องความเสมอภาคไว้ดังนี้

หมวด 1 ความมุ่งหมายข้อ 5 ระบุว่า "ให้มีความมั่นคงและคงความเสมอภาค ความสุจริตและยุติธรรม"

หมวด 2 แนวนโยบายการศึกษาของรัฐ ได้ระบุไว้ในข้อ 17 และข้อ 23

"17. รัฐพึงจัดและส่งเสริมมัธยมศึกษา เพื่อประกันความสามารถในโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาระดับนี้ของพลเมือง โดยจัดให้สอดคล้องและสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนให้ประสบการณ์ในการทำงาน"

"23. รัฐพึงระดมเลือกทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐและท้องถิ่น เอกชน และผู้รับการศึกษา มาใช้ในการจัดการศึกษา หาวิธีการในการสรรหาทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยคำนึงถึงความเสมอภาคระหว่างท้องถิ่นและสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด"

หมวด 7 การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา

"54. รัฐพึงเพิ่มงบประมาณทางการศึกษาสำหรับการศึกษาระดับและเน้นความสำคัญของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียนเป็นพิเศษ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา"

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ได้กำหนดนโยบายไว้ในข้อ 8 ว่า

"8. จัดส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษาโดยรัฐบาลเร่งรัดจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกท้องถิ่น ส่วนการศึกษาที่มีโรงเรียนมัธยมศึกษา

รัฐจะสนับสนุนให้จัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน ตามกำลังทางเศรษฐกิจและความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้กำหนดนโยบายไว้ใน ข้อ 7

"7. จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมุ่งทั้งการกระจายสถานศึกษาทางค่านวิชาชีพให้เพียงพอกับความต้องการกำลังคนของประเทศและการสร้างเสริมวิชาชีพในสถานศึกษาต่าง ๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชาวชนบทและกลุ่มที่มีโอกาสน้อยได้รับบริการทางการศึกษาในอัตราส่วนที่มากขึ้นเป็นพิเศษ" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ได้กำหนดแนวทางพัฒนาการศึกษาในข้อ 3 ไว้ดังนี้

"3. จัดและส่งเสริมการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งผู้ที่อยู่ในชนบทให้มีโอกาสรับการศึกษาที่สูงขึ้นและมากขึ้น พร้อมทั้งปรับปรุงการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานทัดเทียมกันในแต่ละสถานศึกษา และแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทั้งในด้านโอกาสและคุณภาพทางการศึกษา" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

จากแนวนโยบายของรัฐไม่ว่าจะปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2521 หรือในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ก็ดี เป็นเรื่องยืนยันว่า รัฐพยายามที่จะกระจายความเสมอภาคทางการศึกษาไปสู่ประชาชนในทุกท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาถึงมีโอกาสมิเท่ากัน ในการที่จะได้รับการศึกษาในระดับดังกล่าว ดังผลการวิจัยของ ชูศักดิ์ มิ่งทองคำ (อ้างถึงใน สมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2524) ซึ่งพบว่า นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาได้รับโอกาสไม่เท่าเทียมกันในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาและพบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อโอกาสในการเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษา ดังจะได้อธิบายต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการเข้าศึกษาต่อ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับอาชีพของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่มีอาชีพเกษตรกร ส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับต่ำ รองลงไปคือ ผู้ปกครองกลุ่มอาชีพรับจ้างเป็นกรรมกร ส่วนผู้ปกครองกลุ่มที่ประกอบอาชีพรับราชการและค้าขาย มีความมุ่งหวังให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ดังรายงานการวิเคราะห์การกระจายของโอกาสการเข้าศึกษาระดับมัธยมศึกษา (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) พบว่า โอกาสในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่บิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกันมีไม่เท่ากัน นักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงซึ่งแสดงใ้ความร่ำรวยของผู้ปกครอง ประเภทอาชีพชั้นสูง นักธุรกิจ อุตสาหกรรม พ่อค้าหรือเสมียน ลูกจ้าง ข้าราชการชั้นประทวน จะมีโอกาสเรียนไ้มากกว่าเด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ อันได้แก่ บุตรของเกษตรกรและกรรมกร

2. ปัจจัยเกี่ยวกับรายได้ของบิดามารดา ปัจจัยเกี่ยวกับรายได้ของผู้ปกครอง จะมีความสัมพันธ์กับอาชีพด้วย กล่าวคือ ผู้ปกครองที่มีรายได้ค่าส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคเกษตรกรรมและรับจ้าง ซึ่ง สังกัด อุทราพันธ์ (2513) พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กไม่มีโอกาสเรียนต่อในระดับประถมตอนปลาย คือ ผู้ปกครองของเด็กกลุ่มที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง ซึ่งรายได้ของครอบครัวปีละ 2,000 - 3,000 บาท นอกจากนั้นยังมีผลการวิจัยของ อุดม ภูประคิษฐ์ (2521) ได้ยืนยันว่า นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้แตกต่างกันได้เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ไม่เท่ากัน นอกจากนั้นยังมีการศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ในต่างประเทศ ได้แก่ การศึกษาของ กิบบาร์ด (Gibbard 1966) ได้ศึกษานักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลเมืองชิคาโก พบว่า แหล่งชุมชนที่หนาแน่นมีอิทธิพลต่อการเรียนของเด็ก เด็กที่อยู่ในชุมชนหนาแน่นจะเข้าเรียนทั้ง ๆ ที่ขาดการเตรียมพร้อมเนื่องจากความยากจน เด็กบางคนไม่เคยมีสมุดคินสอไ้มาก่อนเลย เด็กเหล่านี้จะเข้าโรงเรียนเมื่อมีอายุมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีจะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในการเตรียมมากกว่าและมีโอกาสที่จะเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปมากกว่า

3. ปัจจัยเกี่ยวกับจำนวนพี่น้อง จากการศึกษาของ จรูญ พาณิชย์ผดลินไชย (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) ซึ่งศึกษาโอกาสการเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในภาคเหนือ พบว่า ครอบครัวที่มีจำนวนพี่น้องเกินกว่า 4 คน ซึ่งมีร้อยละ 33 ของประชากรได้เรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 46 และครอบครัวที่มีพี่น้องไม่เกิน 4 คน ซึ่งมีร้อยละ 67 ของประชากร ได้เรียนต่อร้อยละ 54 ซึ่งพบว่า ครอบครัวที่มีบุตรมากจะมีโอกาสให้ลูกเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นน้อยกว่าครอบครัวที่มีบุตรน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะความต้องการแรงงานเด็กมาช่วยในการประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิคม จันทร์วิฑูร (อ้างถึงใน อุดม ภูประสิทธิ์, 2521) ซึ่งพบว่า ประชากรไทยในชนบทส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีบุตรมาก ระดับการศึกษาต่ำ และต้องใช้แรงงานของเด็กในการประกอบอาชีพ

4. ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิลำเนา ภูมิลำเนาของนักเรียนมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของนักเรียน นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชนบทจะมีโอกาสเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 น้อยกว่านักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรูญ พาณิชย์ผดลินไชย (อ้างถึงใน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) ที่ว่า นักเรียน

ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชนบท ซึ่งมีร้อยละ 84 ของประชากร มีโอกาสได้เรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียงร้อยละ 37 ขณะที่นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองมีโอกาสศึกษาต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ถึงร้อยละ 63

5. ปัจจัยเกี่ยวกับระดับการศึกษาของบิดามารดา นักเรียนที่บิดามารดามีการศึกษาสูง จะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 มากกว่านักเรียนที่บิดามารดามีการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งมีผลวิจัยซึ่งสนับสนุน ได้แก่ ผลการวิจัยของ ประสงค์ ชูน้อย (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) ได้กล่าวว่า ระดับการศึกษาของบิดามารดาแตกต่างกันมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยนักเรียนที่บิดามารดาได้รับการศึกษาไม่จบประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีร้อยละ 55 คนของประชากร มีโอกาสศึกษาต่อเพียงร้อยละ 21.34 เท่านั้น นักเรียนที่ผู้ปกครองได้รับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มีร้อยละ 37.72 ของประชากร มีโอกาสศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 45.99

6. ปัจจัยเกี่ยวกับผลการเรียนของนักเรียนในชั้นประถมศึกษา จากผลการศึกษาของนักวิจัยหลายท่านเห็นสอดคล้องกันว่า นักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนสูงจะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำกว่า ดังเช่นผลการวิจัยของ จรูญ พาณิชยฉลิมไทย (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522) ที่พบว่า นักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนสูงซึ่งมีเพียงร้อยละ 8 ของประชากร มีโอกาสเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงร้อยละ 20 ส่วนนักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำ ซึ่งมีร้อยละ 41 ของประชากร ได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียงร้อยละ 15 เท่านั้น

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นว่า เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษานั้น เนื่องจากมีปัจจัยต่าง ๆ และโดยมากจะเป็นเด็กที่อยู่ในชนบทต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งรัฐบาลก็ได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้น โดยได้ทดลองจัดในชนบทภาคจนใน 38 จังหวัด ทั่วประเทศ จำนวน 235 โรงเรียน และได้ขยายเป้าหมายออกไปอีกเป็น 718 โรงเรียน ในปี 2534 ดังโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่จะกล่าวในภาคผนวก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดชุมพร เกี่ยวกับการรับบริการจากโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามมาตรการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมาตรการดังกล่าวประกอบด้วย การลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง การส่งเสริมให้นักเรียนช่วยเหลือตัวเองและครอบครัว การส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนและการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เนื่องจากโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นโครงการใหม่ ยังไม่มีผู้ศึกษาเรื่องนี้ โดยเฉพาะ แต่มีผลการวิจัยที่ใกล้เคียงกันดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2523) ได้ทำการวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนจังหวัดอ่างทอง พบว่า ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อทั้งชายและหญิง มีจำนวนน้อย ส่วนผู้ที่ไม่ต้องการศึกษามีถึงร้อยละ 80.5 ส่วนความต้องการศึกษาต่อในสายอาชีพมีถึงร้อยละ 56.2 และวิชาที่ต้องการศึกษาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างยนต์ และการทำอาหาร-ขนม

สังกัด มิตกิตติ (2525) ได้ศึกษาเรื่อง การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้บริหาร ครู ภารโรง และผู้ที่ไม่ใช่ภารโรง มีความต้องการต่อการบริการของโรงเรียนมัธยมศึกษาในค่านต่าง ๆ ดังนี้ ครูมีความต้องการในการให้บริการในด้านวิชาการในระดับมากที่สุด ภารโรง และผู้ที่ไม่ใช่ภารโรง มีความต้องการในระดับมาก ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ภารโรง และผู้ที่ไม่ใช่ภารโรง มีความต้องการในระดับมากที่สุด ส่วนผู้บริหาร และครู มีความต้องการให้บริการชุมชนในระดับมาก ด้านโภชนาการและอนามัย ด้านบริการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ทุกกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการในระดับมาก ในการบริการด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ทุกกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้และรับบริการในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ ชุมชนส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลโรงเรียน การให้บริการชุมชนไม่มีความคล่องตัว

รัตนา พุ่มไพศาล (2526) ได้ศึกษาปัญหาและสภาพความต้องการ เพื่อโครงการศึกษานอกโรงเรียน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ประชาชนมีความต้องการให้จัดโครงการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น และต้องการครูที่ได้รับการฝึกอบรมทางด้านศึกษานอกโรงเรียน
2. ประชาชนต้องการข้อมูลและความรู้มากขึ้นในเรื่องอาชีพกสิกรรม ความต้องการศึกษาเพิ่มเติม ทั้งด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ วิธีเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ความรู้เรื่องสุขภาพส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

ผลการวิจัยยังพบว่า เวลาที่ประชาชนส่วนมากจะว่าง คือ 18.01-20.00 น.

3. ควรมีการจัดหลักสูตรหรือโครงการศึกษาออกโรงเรียน โดยคำนึงถึงเนื้อหาดังกล่าว โดยจัดให้สอดคล้องกับเวลาที่ว่าง

4. จากข้อมูลการวิจัยแสดงว่า การจัดโครงการศึกษาหรือหลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียนในอนาคต ถ้านำข้อมูลวิจัยนี้มาประกอบจะโค้หลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

กิตติโชค ห้อยยี่ภู่ (2527) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท โดยศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนถิ่นโอกาส พบว่าในการบริการชุมชนนั้น โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการได้ทุกด้าน เนื่องจากโรงเรียนยังขาดการศึกษาสภาพความต้องการของประชาชนในเขตบริการของโรงเรียน ซึ่งจำกัดในค่านิยมพร้อมของโรงเรียน ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากความรู้ ความเข้าใจของประชาชน และการเปิดโอกาสของโรงเรียนยังอยู่ในวงจำกัด และวิธีการที่ทางโรงเรียนสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเข้าไปช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นและยังคงค้นพบว่า ครูอาจารย์ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ขาดความรู้เรื่องการพัฒนาชนบท

ทัศนีย์ จันทร์แท้ (2528) ได้ศึกษาในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กของกรมสามัญศึกษาในรุ่นที่ 1 พบว่า การยกเว้นเงินบำรุงการศึกษาให้แก่เด็กที่เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 50 ของทั้งหมดนั้น แทบทุกแห่งบอกว่า ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่ขาดแคลน แม้จะจัดหนังสือให้ยืมเรียนทุกคน แต่ละแห่งก็ยังบอกว่า ควรช่วยเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแบบและอุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนขอให้ช่วยในด้านอื่น ๆ อีก เช่น จัดที่พักให้ จัดอาหารกลางวัน ฯลฯ ซึ่งมากกว่าที่กรมสามัญศึกษาจะรับภาระช่วยได้ตามความต้องการ การจัดทำโครงการระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนมาช่วยแล้วก็ยังได้ผลน้อย เนื่องจากเหตุผลหลายประการ และที่สำคัญคือในระดับมัธยมศึกษาเป็นเด็กที่โตพอจะช่วยตัวเองได้บ้างแล้ว ดังนั้นผู้มีจิตศรัทธามักช่วยเด็กประถมศึกษามากกว่า

ประเสริฐ แก้วเพชร (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีดังนี้

1. ตัวแปรเกี่ยวกับผู้ปกครอง สาเหตุของตัวแปรเกี่ยวกับผู้ปกครองที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุด คือ ผู้ปกครองนักเรียนมีรายได้น้อยจะต้องการให้บุตรช่วยเหลือในการทำงานหารายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว หรือให้ช่วยเหลืองานบ้าน บุตรจึงไม่สามารถเรียนต่อได้

2. ตัวแปรเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม พบว่า นักเรียนนักศึกษาที่ว่างงานหลังจากการศึกษาเป็นตัวอย่งให้นักเรียนไม่อยากเรียนต่อ และผู้ปกครองนักเรียนไม่ต้องการส่งเสริมให้บุตรเรียนต่อ เพราะกลัวว่าเมื่อจบการศึกษาแล้วจะไม่มีงานทำ และคานิยมของชุมชนที่ไม่ส่งเสริมให้บุตรเรียนต่อ เพราะผู้ปกครองไม่เป็นประโยชน์จากการศึกษาต่อจึงไม่นิยมให้บุตรเรียนต่อ

นิยม รอดเนียม (2530) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการของประชาชนในการรับบริการชุมชนและการให้การสนับสนุนโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ปกครองนักเรียน พบว่า ด้านการศึกษาประชาชนมีความต้องการค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของนักเรียนและประชาชน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ความต้องการการศึกษา ผู้ใหญ่อยู่ในลำดับสุดท้าย ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพประชาชนมีความต้องการด้านนี้สูงสุด ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ประชาชนมีความต้องการในระดับค่อนข้างมาก ด้านศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมากและค่อนข้างมาก ปัญหาและอุปสรรคในการรับบริการชุมชนและการสนับสนุนโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่เป็นปัญหามาจากการสำรวจความต้องการของประชาชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ปัญหาความยากจนและความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการรับบริการและการให้การสนับสนุนโรงเรียน

นิลรัตน์ จันทรเจริญ (2531) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้าน การศึกษานอกระบบโรงเรียนของสมาชิกศูนย์สาธิตกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในจังหวัด ร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์มีปัญหาเรื่องการศึกษาสายสามัญ เนื่องจากไม่มีเงินเพียงพอที่จะเข้ารับการศึกษาต่อและไม่มีหน่วยงานใดมาให้บริการการศึกษาค้นนี้ ปัญหา เรื่องการศึกษาสายอาชีพ ได้แก่ ไม่มีผู้แนะนำตลาดสำหรับจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้น จาก การแนะนำอาชีพใหม่ ๆ ขาดเงินทุนและอุปกรณ์ในการประกอบกิจกรรม ขาดแหล่งให้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ขาดความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการรวมกลุ่ม ใน ด้านความต้องการ พบว่า สมาชิกมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูก การ เลี้ยงสัตว์ การประมง การค้าขาย และต้องการความรู้ในเรื่องวิธีการกักเก็บน้ำไว้ใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ ในเรื่องการศึกษาความรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต สมาชิก มีความต้องการในด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ด้านการวางแผนครอบครัว ความรู้ด้าน การเลี้ยงเด็ก ความรู้ด้านหลักการพัฒนาท้องถิ่น

สมพงษ์ หอสูงเนิน (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาในการ คำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่รับนักเรียนได้ต่ำกว่าเป้าหมาย พบว่า มีปัญหาทุกด้าน ด้านการดำเนินงานของโรงเรียน พบว่า ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ ของการศึกษา การประเมินฐานะผู้ปกครองนักเรียนเพื่อยกเว้นเงินบำรุงการศึกษามาก กว่าที่กำหนดไว้ หนังสือที่ให้นักเรียนเืมเรียนชำระคสุญหาย การจัดโรงเรียนตามแผน เติมรูป โรงเรียนรับนักเรียนได้ไม่เต็มตามที่กรมสามัญศึกษากำหนด ครู - อาจารย์ ไม่มีความรู้ตามสาขาวิชาที่สอน สอนมากรายวิชาเกินไป โรงเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ การศึกษา เช่น ไม่มีสถานประกอบการ และชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรในการ คำเนินงานของโรงเรียน

พรเพ็ญ พลวัน (2531) ได้ศึกษาความต้องการของชุมชนในการรับบริการทางวิชาการจากสภานิติศาสตร์บัณฑิต ตามการรับรู้ของประชาชนและกรรมการสภาตำบล ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนต้องการรับบริการทางสาธารณสุขมากที่สุด รองลงมาคือ กฎหมายและการปกครอง อนามัยและชีวิตครอบครัว ความรู้ที่ชุมชนต้องการรับบริการมากที่สุดในแต่ละด้าน คือ เรื่องการป้องกันโรคระบาดสัตว์ ระบาดพืช กฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การแจ้งเกิด ตาย การป้องกันโรคต่าง ๆ

ศิริณี นนทศรี (2531) ได้ศึกษาสภาพการศึกษา ปัญหาและความต้องการการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชาวมอญ ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน พบว่า ในด้านการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อเพียงร้อยละ 60.20 ซึ่งผู้ปกครองต้องการให้เรียนต่อ โดยมีเหตุผลอยากให้ทำงานดี ๆ จะได้ไม่ลำบากเหมือนตน และเห็นว่าบุตรหลานยังเด็กไม่รู้จะให้ทำอะไร ส่วนเหตุผลที่นักเรียนไม่เรียนต่อ เพราะผู้ปกครองไม่สนับสนุน เนื่องจากเศรษฐกิจไม่ดี ในด้านความต้องการการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า ประชาชนต้องการปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยต้องการความรู้ด้านการรักษาสุขภาพอนามัยมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

อัจฉรา มุขแจ่ม (2531) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ที่เป็นชาวของ การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดทุ่งสะพาน ตำบลพลวง อำเภอหามะขาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า นักเรียนเกือบทั้งหมดจะไปศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองไม่ประสงค์จะให้ศึกษาต่อ อันเนื่องมาจากสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว จึงมีความต้องการให้บุตรหลานมาช่วยประกอบอาชีพ และมีผู้ปกครองบางส่วนคิดว่า หากบุตรหลานศึกษาต่อสูงขึ้นไปเมื่อจบการศึกษาแล้วหางานทำยาก ในส่วนที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนต่อเพราะมีความคิดเห็นว่า บุตรหลานจะได้มีโอกาสทำงานดี ๆ และบางส่วนอยากให้บุตรหลานมีความรู้สูงขึ้น

อัจฉรา มุขแจ่ม ไท่กล่าวต่อไปว่า ในเรื่องความคิดเห็นต่อการจัด
การศึกษาออกโรงเรียน พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรหลานประกอขอาชีพ
เหมือนผู้ปกครอง ซึ่งไค่แก่ อาชีพทำสวนผลไม้

ในค่านการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานมีความรู้ใน
เรื่องการรักษาสุขภาพอนามัย ความรู้เรื่องโภชนาการ